

prof. dr. Matjaž MIKOŠ*
mag. Jošt SODNIK**

QUO VADIS SLOVENSKO HUDOURNIŠTVO

POVZETEK

Organiziranost strokovnega področja hudourništva ima v Sloveniji dolgoletno tradicijo, z začetki proti koncu 19. stoletja, a je stalno pred novimi izzivi, tako organizacijskimi kot strokovnimi-vsebinskimi. Prispevek se ozre v preteklost, poskuša strniti, kje smo danes in kam naj gre slovensko hudourništvo (kot del vodarstva) v prihodnosti. Prva ugotovitev je, da se ne moremo rešiti preteklosti, druga je ta, da se že leta vrtimo v krogu in tretja je ta, da je treba odkrito povedati, kdo je odgovoren za kaj v slovenskem vodarstvu in hudourništvu.

1. UVOD

Prehod v neodvisno državo Republiko Slovenijo smo izvedli z velikim zanosom – dokončno se je sprostila energija slovenskega naroda, ki je dočakal samostojno državo, in za njo je prevzel polno odgovornost, vsaj tolikšno kot za svoj nadaljnji obstoj in perspektivno prihodnost. Žal se ta zanos in energija ne poznata na vseh področjih družbenega življenja v Sloveniji. Eno izmed strokovnih področij, ki je prej veliko izgubilo kot pridobilo z novo državo je prav področje vodnega gospodarstva (vodarstva, hudourništva).

Konkretno in takoj na začetku: financiranje vodnega gospodarstva se je od spremembe družbenega sistema l. 1990 bistveno zmanjšalo in prestrukturiranje področja je zaradi prehoda iz enega družbenega sistema v drugega zahtevalo temeljito spremembo krovne zakonodaje in sledeč njej še podzakonske regulative. Ali smo ta prehod sploh opravili do konca? Po našem mnenju ne in Zakon o vodah (2002) je nujen temeljite prenove, tudi zaradi vpisa pravice do vode v Ustavo Republike Slovenije, propadanja obstoječe vodne infrastrukture, povečane intenzitete delovanja poplav, plazov in večje izpostavljenosti sušam.

Ogledali si bomo le področje hudourništva kot dela vodarskega delovanja, in ugotovitve, ki veljajo za hudourništvo, veljajo v veliki meri in vsebini za celotno vodarstvo.

2. KRATKI ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA HUDOURNIŠTVA NA SLOVENSKEM

Hudourništvo je tradicionalna dejavnost na Slovenskem z začetki koncem 19. stoletja (Jesenovec, 1995) in gre tako za dejavnost s preko 130-letno tradicijo. Kratek zgodovinski oris hudourništva je prikazan v Preglednici 1 (prirejeno po Mikoš, 2012). Zgodovinski začetki so vezani na umestitev Slovenije v Avstro-Ogrsko monarhijo (cesarstvo), ki je bila povezana v svet in je prenašala tuje izkušnje v lastno prakso. Za začetek hudourništva na Slovenskem štejemo posebni zakon, sprejet leta 1884 o »neškodljivem odvajanju gorskih voda«. Za nadaljnji razvoj hudourništva sta verjetno bistveni dve ugotovitvi:

- Začetki te dejavnosti so v gozdarstvu, a se je dejavnost sčasoma iz gozdno-tehnične prelevila (preusmerila) v gradbeno-tehnično dejavnost s poudarkom na strukturnih ukrepih in mnogo manj na gozdnogojitvenih ukrepih za zagotavljanje varstva pred hudourniki, plazovi in erozijo. Hudourništvo je tako pred desetletji postalo sestavni del vodarstva (zakonodajno in praktično), še posebej z zahtevami po celovitem (integralnem) upravljanju vodnih območij (porečij).
- Sprememba področne zakonodaje je vedno zamujala in ni sledila relativno nenadni spremembi ureditve (nova država, sprememba družbenega sistema).

* red. prof. dr. Matjaž MIKOŠ, univ. dipl. inž. gradb., Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Jamova cesta 2, 1000 Ljubljana, **viš. pred. mag. Jošt SODNIK, univ. dipl. inž. gradb., Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Jamova cesta 2, 1000 Ljubljana, Tempos d.o.o., Cesta v Kleče 16, 1000 Ljubljana

Preglednica 1. Kratka zgodovina hudourništva na Slovenskem (prirejeno po Mikoš, 2012).

Zgodovina hudourništva v Sloveniji (19. stoletje)	
leto	dogodek
1826	izide knjiga Josefa Duileja »Über die Verbauung der Wildbäche in Gebirgsgegenden« (On Torrent Control in Mountainous Surroundings), Innsbruck
1841	izide knjiga Alexandra Surella »Etude sur les torrents des Hautes Alpes«, Pariz
1846 – 1857	Avstrija: izvajajo se varovalni ukrepi pred hudournimi vodami vzdolž železniške proge Dunaj - Ljubljana – Trst (glavno пристanišče Avstrijskega cesarstva)
1860 & 1864	Francija: posebna zakona vpeljeta klasično gozdarsko-tehnični sistem (zagrajevanje) hudournikov, posebno v južni Franciji
1870	izvajajo se varovalni ukrepi pred hudournimi vodami vzdolž železniške proge Ljubljana – Trbiž (danes v Italiji)
1875	prvi sistematična hudourniška dela se izvedejo na hudourniku Šjak v zahodni Sloveniji
jesen 1882	v 6 tednih nastopita dve katastrofalni poplavi na Koroškem, na Tirolskem in na Kranjskem – pa tudi v južni Franciji
1883/84	prenos znanja iz Francije v Avstrijsko cesarstvo (natančneje v Ministrstvo za agronomijo)
1884	poseben zakon sprejet 30. junija 1884 o "neškodljivem odvajanja gorskih voda" (začetna točka organizirane hudourniške dejavnosti na današnjem območju Slovenije) - lokalna izpostava hudourniške službe za področje Kranjske (današnje Slovenije) je bila v Beljaku (Villach, danes Avstrija) – lokalna hudourniška zavarovanja so se izvajala po posebnih deželnih zakonih
1888	izvedla so se hudourniška dela na ureditvi hudournika Trebiža v SZ Sloveniji – najstarejši ohranjeni načrt ureditve hudourniškega območja (ročno izdelani načrt v merilu 1:5.000)
Zgodovina hudourništva v Sloveniji (20. stoletje)	
leto	dogodek
... 1. svetovna vojna 1914 - 1919	
1919	hudourništvo preide pod okrilje Ministrstva za gozdove in rudarstvo v Beogradu (glavno mesto skupne Kraljevine SHS)
1930	sprejetje novega zakona o hudournikih
... 2. svetovna vojna 1939 - 1945	
1950	v Ljubljani ustanovljeno Podjetje za urejanje hudournikov – dejavnost pod okriljem gozdarstva
1957	sprejetje novega zakona o varovanju voda (nadomesti vso staro zakonodajo)
1966	sprejetje novega zakona o vodah – hudourništvo preide iz gozdarskega sektorja v sektor za okolje in urbanizem
1970	sprejet poseben odlok o hudourniških območjih in nekaterih hudournikih v Sloveniji, kjer varstvo pred hudourniki in erozijo zagotavlja državno Podjetje za urejanje hudournikov – v obdobju 1966/96 je to podjetje z okoli 200 zaposlenih, od tega manj kot 20 inženirjev z univerzitetno diplomom in trendom upadanja v devetdesetih letih 20. stoletja do stečaja podjetja v letu 2012
1974	sprejet nov zakon o vodah – nič posebno novega na področju hudourništva in varstva pred erozijo
1981	sprejet nov zakon o vodah – ponovno nič novega glede na zakon iz leta 1974
... osamosvojitvena vojna 1991	
1994	sprejet Zakon o gozdovih
1996	sprejet Nacionalni program razvoja gozdov
1998	Sprejet Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih
Zgodovina hudourništva v Sloveniji (21. stoletje)	
leto	dogodek
2000	sprejeta skupna Evropska vodna direktiva (WFD) o celovitem upravljanju porečij: - integracija hudourništva (tradicionalne gozdarske discipline) in vodarstva (tradicionalne gradbeniške discipline) v celovito upravljanje (menedžment) z vodami
2002	sprejet nov Zakon o vodah – bistvene novosti so: - privatizacija vodnega sektorja;

	<ul style="list-style-type: none"> - umik države iz lastništva vodnogospodarskih podjetij in Podjetja za urejanje hudournikov ter njihova privatizacija in prehod na delo za trg - koncesioniranje rednega vzdrževanja po porečjih po osnovah (vodno)gospodarske javne službe - vsa večja državna vlaganja se financirajo po sistemu javnega naročanja
2002	sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gozdovih
2004	sprejet Pravilnik o gozdnih prometnicah
2006	sprejet Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih
2006	sprejeta Uredba o podrobnejši vsebini in načinu priprave načrta upravljanja voda
2007	sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gozdovih
2007	sprejeta Resolucija o Nacionalnem gozdnem programu
2008	sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o vodah (ZV-1A) sprejet Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih
2010	sprejet Pravilnik o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo
2012	sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o vodah (ZV-1B)
Zgodovina hudourništva v Sloveniji (trendi razvoja)	
leto	dogodek
2012-	<p>Sprejemanje ustreznih podzakonskih aktov (uredb ipd.), ki izhajajo iz Zakona o vodah (2002) in prevzemanja evropskega pravnega reda:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kratkoročne koncesijske pogodbe s privatiziranimi vodnogospodarskimi podjetji (za 4 leta). - Priprave prvih načrtov upravljanja z vodami (NUV) za izbrana porečja v Sloveniji (vključno s področjem urejanja hudournikov in varstva pred erozijo tal). - Glavni vir financiranja za državni vodarski sektor je v skladu z Zakonom o vodah (2002) neposredno državni proračun, za investicijska vzdrževalna dela pa tudi Vodni sklad (financiran iz vodnih povračil in vodnih plačil za rabo voda, ipd.), ki je namenski in ni del državnega proračuna. - Sprejemanje in implementacija Evropske poplavne direktive (European Flood Directive). Leta 2007 sprejet Pravilnik o določanju poplavnih zemljišč in leta 2008 sprejeta Uredba o določanju poplavnih in erozijskih zemljišč, ki sta osnova za strokovno delo na tem področju; manjkajo še ustrezní podzakonski akti (pravilnik in uredba) za masna gibanja kot so drobirski tokovi, zemeljski plazovi in kamninski podori oziroma padajoče kamenje ter snežne plazove. <p>Sprejet je bil nov Zakon o gozdovih (2013) z jasnejšo določitvijo vloge javne službe in gospodarjenja z državnimi gozdovi ter vključitvijo hudourništva v javno gozdarsko službo:</p> <ul style="list-style-type: none"> - V proračunu Republike Slovenije se zagotavljajo sredstva za: a) javno gozdarsko službo, b) načrtovana dela v varovalnih gozdovih in hudourniških območjih v zasebnih gozdovih(48. člen). - Zavod za gozdove opravlja javno gozdarsko službo v vseh gozdovih, in sicer:i) usmerja in spremlja sanacijo hudourniških območij, ii) prevzema opravljena dela v gozdovih in hudourniških območjih, če so financirana ali sofinancirana iz proračuna (56. člen). <p>Organizacijsko se na Ministrstvu za okolje in prostor pojavi Direkcija za vode Republike Slovenije (uradno s 1.1.2016).</p> <p>V pripravi je sprememba gradbene zakonodaje, konkretno trojčka zakonov: nov Gradbeni zakon (GZ), nov Zakon o urejanju prostora (ZUreP) in nov Zakon o pooblaščenih arhitektih in inženirjih (ZPAI). V letu 2017 je načrtovana razprava v parlamentu in sprejem teh treh zakonov z začetkom veljavnosti s 1.1.2018.</p> <p>Skladno z Zakonom o vodah se sprejemajo Načrti upravljanja voda (NUV) in ustrezni programi ukrepov upravljanja voda.</p>

Po tem kratkem pregledu razvoja/zgodovine hudourništva vidimo, da se je hudourništvo kot strokovna dejavnost iz tradicionalno gozdarske-tehnične discipline spremenila v del vodarske dejavnosti, podrejene Zakonu o vodah in Zakonu o graditvi objektov. Gozdarski inženirji skupaj z gradbenimi inženirji, ki v vodarstvu in hudourništvu prevladujejo, in drugimi strokovnjaki delujejo v okviru Inženirske zbornice Slovenije, kadar načrtujejo in izvajajo hudourniška dela. Gozdnogojitveni načrti in dela se izvajajo v skladu z Zakonom o gozdovih in drugo področno zakonodajo s področja gozdarstva.

3. FINANCIRANJE HUDOURNIŠKE DEJAVNOSTI

Hudourniška dejavnost je del vodarstva in s planirajo in izvajajo v okviru resornega Ministrstva za okolje in prostor, ki skrbi tudi za finančno pokrivanje teh aktivnosti. Zakaj je temu tako, zakaj je hudournišvo prvenstveno državna dejavnost in ne morda popolnoma tržna dejavnost?

Ustava Republike Slovenije v 71. členu zapiše (citat): »Država skrbi za gospodarski, kulturni in socialni napredek na gorskih in hribovitih območjih«, v 72. členu (citat): »Država skrbi za zdravo življenjsko okolje.« Aktivnosti za varstvo pred hudourniki, plazovi in erozijo lahko uresničujemo na dva temeljno različna a kompatibilna načina:

- **S preventivnim delovanjem**, ki krepi odpornost družbe in blagodejno vpliva na zmanjšanje tveganj z različnimi strukturnimi (npr. gradbeno-tehničnimi) in nestrukturnimi ukrepi (izobraževanje, načrtovanje rabe prostora primerno naravnim pogojem). Gotovo v preventivno dejavnost lahko uvrstimo hudournišvo in s tem tudi vodarstvo.
- **S kurativnim delovanjem**, to je pripravami in delovanjem za primere naravnih in drugih nesreč, za kar imamo izdelan učinkovit sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki ga organizirajo država, občine in druge samoupravne lokalne skupnosti (1. člen Zakona o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami, ZVNDN, 2010, NPB 5).

Kakorkoli pogledamo, je država v veliki meri formalnopravno odgovorna za urejanje in financiranje tega področja. Res pa je tudi, da je za svoje zdravje in varnost odgovoren tudi vsak posameznik, ki je dolžan v duhu kulture sobivanja z naravnimi in drugimi nevarnostmi prispevati svoj delež. Velja tudi pravilo, da povzročitelj škode nosi odgovornost in posledice svojih dejanj. Če k temu dodamo dejstvo, da lastnina (nad recimo zemljiščem) ne nosi le pravic (dobička) ampak nujno tudi odgovornost (stroške), se gotovo pričakuje, da bodo stroški varstva pred hudourniki, plazovi in erozijo deljeni med državo (ki pobira davke za svoje delovanje) in državljani (ki plačuje davke državi).

V hudourništvu je pogosto tako, da je vzrok za škodo pripisan naravi in ne nekemu konkretnemu (fizičnemu) povzročitelju škode, tako da breme v glavah prizadetih za odpravo posledic in povrnitev v prvotno pade na ramena države (naj za to poskrbi država). Ali država to zmore? Kako deluje država v takih primerih?

Pa pogledjmo nekoliko let nazaj.

“Ob visokih vodah 1.11.1990 so nekateri (tudi na visokih in odgovornih položajih), kar tekmovali, kdo bo zliil na vodarje več očitkov, da so prav oni v veliki meri krivi za poplave in škode zaradi preobsežnih gradenj “kanalov” (regulacij”. Da vodarji in hudourničarji ne bi še naprej delali škod, so nam vzeli velik del finančnih sredstev za redno vzdrževanje. To hudourničarji občutimo že nekaj let, še posebno, ko si naravne katastrofe sledijo leto za letom in ko se naše ukrepanje konča že pri “gašenju” je zapisal Šeme (1994).

Očitno se kljub izrednim poplavam leta 1989 in 1990 nismo veliko naučili, saj je Horvat (1995) ugotavljal, da (citat): *“Trenutno namenja Slovenija za celotno vodnogospodarsko dejavnost neverjetno sramotnih 0,09 % DP (tj. družbenega produkta, op. avtor), medtem ko se ta odstotek v primerljivih evropskih deželah giblje med 1 % in 1,5 % DP.”*

V Proračunski memorandum 1998 je Vlada Republike Slovenije dne 12.12.1997 zapisala na področju 4.8.2 Varstvo voda tudi naslednje (citat): *“Za doseganje zastavljenih ciljev gospodarjenja z vodami je pomembna strategija gospodarjenja z vodami, ki je v pripravi in dopolnjuje najpomembnejši planski dokument politike varstva okolja Nacionalni program varstva okolja. Strategija bo podala osnove za celostno in ekonomsko učinkovito upravljanje in gospodarjenje z vodami v Sloveniji.” in “Cilji gospodarjenja z vodami, ki jim sledi tako priprava zakonodajnih aktov kot tudi priprava strategije gospodarjenja z vodami, so naslednji: zagotoviti ustrezno zbiranje in čiščenje odpadnih voda, varstvo zemljin in podzemnih voda pred netočkovnimi viri onesnaževanja, varnost pregradnih objektov s posebnim povdarkom na nizkih pregradah, urejanje povirij voda (hudourništvu),....”*

Sistem, ki smo ga vzpostavili, očitno ne deluje, kot smo hoteli oziroma bi moral delovati. Vedno se zaplete okoli financ, ki morda res niso najbolj pomembna stvar, a z deležem, ki ga država v proračunu namenja za neko dejavnost, daje jasen signal javnosti, kako pomembno je zanj to področje.

V Sloveniji so bila od začetka organizirane hudourniške dejavnosti (op. 1984, avtor) izvedena obsežna protierozijska dela, žal pogosto ne kot preventivni ukrep, ampak kot posledica odpravljanja posledic in

vzrokov številnih hudourniških izbruhov in vrednost teh osnovnih sredstev je leta 2000 znašala ca 31,3 milijarde SIT (Horvat, 2000, str. 47). Če upoštevamo vrednost tečaja za leto 2000 kot ga je določila Banka Slovenije: 1 EUR = 205,03 SIT, je bila vrednost osnovnih sredstev 152 milijonov EUR. Vsekakor gre samo za del celotne vodarske infrastrukture, a je ocena vsekakor nizka.

Ravno vrednost vodne infrastrukture v Sloveniji, ki bi morala biti podlaga za določanje potrebne višine sredstev za vzdrževanje, je žal neznanica. Obstajajo stari uradni podatki, novih, realnejših ocen, pa žal še vedno nimamo. Čeprav je vodna infrastruktura del gospodarske javne infrastrukture, njen pregled še vedno ni javno dostopen. V zbirni kataster gospodarske javne infrastrukture (GJI) naj se čim prej vnese vodna infrastruktura, da bo vidna in dostopna na portalu www.e-prostor.si.

Preglednica 2: Vrsta in število kategoriziranih vodnih objektov v Sloveniji po uradni evidenci ARSO iz leta 2007 (Globevnik, 2012).

Vrsta vodnega objekta	Št. vodnih objektov
Gibko obrežno zavarovanje	1782
Togo obrežno zavarovanje	1622
Zavarovanje v dnu struge	988
Kanal	258
Jez	169
Hudourniška pregrada	157
Jezbica	141
Visokovodni nasip	114
Drča	110
Prag	107
Fašina, umetno jezero, stabilizacijski objekt, prodni izpust, zagatna stena, izpust uporabljene vode, drenaža, valobran, črpališče	58
Drugo	3122
Brez klasifikacije	960
Skupaj	9588

Globevnik (2012) podaja tudi oceno skupne vrednosti: 724.185.044 € (preglednica 2). V Sodnik et al. (2014a) je prikazano, da so omenjene vrednosti in število objektov daleč od realnih števil. Za potrebe lastne analize so bili na testnem območju popisani objekti in ocenjena njihova vrednost, uporabljeni so bili tudi podatki s povodja zgornje Save, kjer so izdelane evidence zaplavnih objektov na hudournikih. Izkazalo se je, da so uradni podatki ARSO nerealni in da je število objektov vodne infrastrukture in s tem tudi njihova vrednost močno podcenjena, kar lahko vodi tudi v nerealne ocene glede potrebnih sredstev za izvajanje rednega vzdrževanja na vodotokih. Podana je bila ocena, da je v Sloveniji okoli 30.000 objektov vodne infrastrukture z vrednostjo 2 milijardi € (Sodnik et al., 2014a). Omenjene številke in vrednost objektov vodne infrastrukture bi se morale še potrditi z izdelavo novih evidenc.

Slika 1: Eno od številnih erozijskih žarišč v zaledjih slovenskih hudournikov. Primer hudournika Hrastnica (foto: arhiv VGP d.d.)

Nove vrednosti, ki so bistveno višje od obstoječih uradnih števil, bi se morale uporabiti za določanje potrebnih sredstev za redno vzdrževanje, ki bi zagotavljajo izvajanje vzdrževalnih del v obsegu, ki ne bi dovoljevalo nadaljnega slabšanja stanja objektov in njihovega propadanja. Slabo stanje vodne infrastrukture zaradi pomanjkljivega vzdrževanja ima poleg dejstva, da bo sanacija bistveno dražja kot vzdrževanje, tudi negativen vpliv na zagotavljanje poplavne varnosti in varovanja človeških življenj na ogroženih območjih. Ker ocenjujemo, da bi bilo potrebno zagotavljati 1-2% vrednosti infrastrukture letno za izvajanje vzdrževalnih del, bi morali nameniti za redno vzdrževanje v Sloveniji med 20 in 40 mi. €/leto. Tako oceno sredstev omenja tudi vodarska stroka in teh sredstva ne namenjamo niti, če prištejemo razne sanacijske programe ali akcijske načrte, ki seveda presegajo področje rednega vzdrževanja ampak so namenjeni odpravljanju posledic poplav oz naravnih nesreč.

Da je vzdrževanje in razvoj infrastrukture v Sloveniji problem, lahko razberemo tudi iz pregleda kompetitivnosti svetovnih gospodarstev za obdobje 2015-16. Med 140 obravnavanimi gospodarstvi je Slovenija skupno na 59 mestu (ocena 4.3 na lestvici od 1 – najslabše do 7 – najboljše). Za področje infrastrukture je Slovenija pridobila oceno 4.8 in zasedla 38 mesto. Toda, dobro oceno je pri infrastrukturi Slovenija prejela zaradi odlične električne in telefonske infrastrukture (ocena 5.7 in 29. mesto). Na področju prometne infrastrukture je ocena le 3.9 (59. mesto), slabše ocenjena je razvitost zračne in železniške infrastrukture. Zanimiva bi bila ocena vodnogospodarske infrastrukture, ki bi sicer našla pot k oceni morda le kot plovna infrastruktura. Za primerjavo povejmo, da je Slovenija za področje terciarnega izobraževanja in usposabljanja prejela oceno 5.4 in zasedla 22. mesto, pri čemer je delna ocena za količino 7.0 (1. mesto na svetu !!) – zajem populacije v terciarno izobraževanje in usposabljanje je 86.0% (6. mesto na svetu). Ocena za kakovost izobraževanja na področju matematike in znanosti je 5.3 ali 13. mesto.

Slika 2: Poškodovane in povsem dotrajane pregrade na hudurniku Suhelj (arhiv VGP d.d.)

Poseben problem je podeljevanje koncesij za področje rednega vzdrževanja na področju javne vodnogospodarske službe. Podeljevanje koncesij sprivatiziranim podjetjem je bila napaka, ki se je potrdila tudi s propadom dveh koncesionarjev, kjer proces privatizacije očitno ni bil izveden pravilno. Področje rednega vzdrževanja bi moralo ostati v javnem sektorju kot del državne službe:

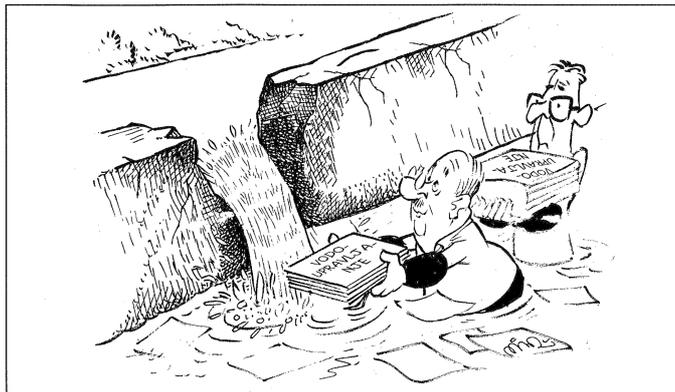
- ✓ omogočili bi zaposlitev ustreznih strokovnjakov v javnem sektorju kot del MOP-a (DRSV-a)
- ✓ debirokratizirali bi območne oddelke DRSV, kjer se trenutno večinoma ukvarjajo z upravnimi postopki, manj pa z upravljanjem z vodami
- ✓ okrepili bi javno službo v izpostavah DRSV-a na terenu, ki mora že danes pripraviti letne načrte izvajanje javne službe po vodnih območjih
- ✓ okrepili bi prisotnost na terenu in s tem odgovornost do lokalne skupnosti
- ✓ strokovna priprava letnih načrtov bi se lahko potrdila na DRSV-u
- ✓ rečna in hudourniška nadzorna služba bi se lahko okrepila, saj bi recimo vsakemu rečnemu nadzorniku predpisali določeno območje, za katerega bi odgovarjal, spremljal stanje in pripravljaj letne programe vzdrževalnih del
- ✓ vzdrževalna dela bi v omejenem obsegu koncesij opravila država po potrjenih (lastnih) cenah
- ✓ v ta namen bi imeli zaposlene tudi manjše vzdrževalne ekipe z lahko mehanizacijo, prisotno na terenu

- ✓ odpadel bi problem, ko je koncesionar po Zakonu o vodah dolžan v času povečane nevarnosti biti prisoten na terenu in zagotavljati pretočnost rek, ni pa jasno, kdo je odgovoren za razglasitev te povečane nevarnosti oziroma kritje stroškov prisotnosti koncesionarja na terenu in kritja stroškov posegov (interveniranja) v času vodne ujme v duhu, kdor je to naročil, naj tudi plača: občina, država (MOP, DRSV) ali lastniki zemljišč, ki so jih varovali koncesionarji.

Danes koncesionar tovrstna dela finančno pokrivati iz sredstev za redno vzdrževanje, čeprav so ta namenjena izvajanju potrjenih letnih programov vzdrževalnih del – za njihovo financiranje nujno potrebujemo drugi vir.

Običajno se po vodni ujmi sprejme poseben zakon za odpravo posledic vodne ujme, nameni ločena sredstva in v nekaj letih nameni iz državnega proračuna potem bistveno manj, kot je bilo prvotno mišljeno (oz. stoji zapisano v zakonu).

Ker smo stalno podvrženi rebalansom proračuna in fiskalnemu pravilu, se je treba za iskanje virov za financiranje odprave posledic vodnih ujm pripraviti na drugačen način.

Slika 3. Prihajajo »vodoupravljajci« (Anonymous, 2000, str. 52).

Nujno je na eni strani zagotoviti redno letno financiranje v obsegu okoli 2% vrednosti vodne infrastrukture, ki se vzdržuje, za kritične posege v času nastopa povečane nevarnosti in vodne ujme ter za odpravo njenih posledic pa moramo najti stabilen vir, ki je lahko kritni sklad, v katerega vplačujejo vsi potencialni škodni upravičenci, recimo občine in država za svojo lastnino in vsi privatni lastniki zemljišč. Pri takem skladu ne bi šlo za klasično zavarovanje, pri katerem bi služile (državne) zavarovalnice, namen bi bila razpršitev tveganja, če bi v sklad zajeli večino (vse) škodne upravičence. Ker imamo v Sloveniji približno 6 milijonov nepremičnin, bi že nekaj 10 EUR na nepremičnino lahko zagotovilo kritje stroškov odprave posledic naravnih nesreč in v bolj umirjenih letih celo omogočilo vlaganje v preventivo – vsak vloženi evro v preventivo pa se povrne v mnogokratniku. Prepustimo ekonomistom, da izračunajo donos v takem skladu, ki bi s časom večinoma vlagal v preventivo in ne predvsem v odpravljanje posledic. Če lahko zagotovimo letni donos nad 5%, je na voljo le malo gotovih vlaganj brez tveganj, ki bi imele višje donose.

Letna dajatev za uporabo vozila v cestnem prometu plačujejo uporabniki ceste. Zelo poenostavljeno je višina te dajatve ca 100 EUR za vrednost avtomobila ca 10.000 EUR, torej 1%. Če postavimo vzporednico med prometno (cestno) in vodno infrastrukturo, lahko vpeljemo letno dajatev za koriščenje zgrajene vodne infrastrukture, ki varuje pred škodljivim delovanjem voda. Ker država ni več lastnik vode (ta ni državna lastnina), ni edina, ki odgovarja za škodo, ki jo povzročijo naravne nesreče, lahko k odpravi posledic naravnih nesreč pritegne tudi lastnike – sicer seveda iz integralnega proračuna (davkov) ali pa neposredno v ta namen. Uvedba nepremičninskega davka bi morala vsebovati poseben del, ki bi finančno bil namenjen varstvu pred naravnimi nesrečami. Ker je bila vrednost vseh nepremičnin v Republiki Sloveniji ocenjena na preko 30 milijard EUR, bi 1% letna dajatev zagotovila preko 300 milijonov EUR, ki bi jih lahko porabili za povrnitev škode (odpravo posledic) in seveda za preventivno delovanje.

4. ZAKLJUČKI

V prispevku je podan pregled zakonodaje s področja hudourništva in njenega spreminjanja skozi različna obdobja. Rezultat vseh teh sprememb je, da je hudourništvo in s tem tudi vodarstvo, katerega del je hudourništvo, izgubljalo na teži in s tem tudi sredstva namenjena za to pomembno dejavnost. Tudi zadnja reorganizacija, ki je bila zelo odmevna in naj bi uredila razmere na področju upravljanja z

vodami, zaenkrat ni prinesla otipljivih rezultatov. Pod znamko Direkcija RS za vode se je združil kader iz ARSO, IZVRS in deloma iz MOP, ostala so ista imena, na istih položajih in opravljajo iste naloge kot pred reorganizacijo. To je premalo odločen korak pri prestrukturiranju vodarstva v Sloveniji.

Nihče od pristojnih in odgovornih za reorganizacijo se ni vprašal, kako zagotoviti ustrezna sredstva za izvajanje vseh nalog na področju upravljanja z vodami, kamor uvrščamo tudi izvajanje vzdrževalnih del. Ravno zagotavljanje sredstev je ključno za izvajanje nalog in nobena reorganizacija in na novo postavljen sistem dela ne deluje brez ustreznih sredstev, katerih zagotavljanje bi morala biti glavna prioriteta pristojnih na resornem ministrstvu. Prelaganje iz levega v desni žep je nesprejemljiv način delovanja moderne državne uprave. Nujno je potrebno urediti tekoče zagotavljanje proračunskih sredstev in razmere na vodnem skladu, ki se mora začeti koristiti za namene, zaradi katerih je bil ustanovljen. V skladu z akcijskim načrtom interventnih aktivnosti zaradi poplav (MOP, 2014) je treba odločno in takoj pristopiti k udejanjanju predlaganih dolgoročnih ukrepov, predvsem tistih s prioriteto A.

Pristojni se morajo zavedati, da trenutno stanje v vodarstvu in s tem tudi v hudourništvu ne pelje samo v katastrofalno stanje vodne infrastrukture, ki bo za posledico imelo povečanje škod ob poplavah, ampak tudi v propad stroke. Ob neizvajanju osnovnih nalog in investicij na področju vodarstva bo stroka postala nezanimiva in se bo zgodilo, da bodo izgubljene cele generacije bodočih inženirjev, kar kratkoročno pomeni manj konkurence za obstoječ kader, dolgoročno pa bo to pomenilo, da Slovenija ne bo več sama sposobna skrbeti za svoje vode in bo te naloge morala prevzeti tuja institucija z ustrezno izobraženim in izkušenim kadrom. Še vedno tudi čakamo na sprejetje strategije razvoja vodarstva (vodnega gospodarstva), v predalu je obležal nacionalni program odprave plazenja tal (zemeljskih plazov manjšega obsega). Vpis na področne univerzitetne programe se znižuje, ugled vodarjev v družbi pada. Skrajni čas je, da skupaj presekamo vedno bolj zavozlani gordijski voz.

5. VIRI IN LITERATURA

- Anonymous (2000). Prihajajo »vodoupravljalci«. *Slovenski vodar*, 10, 52. http://www.drustvo-vodarjev.si/SLIKE/04_SLOVENSKI_VODAR/SV10.pdf (dostop 28.10.2016)
- Globevnik, L. (2012). Vzdrževanje vodne infrastrukture in vodotokov – pomen, realnost in perspektive, 1. kongres o vodah Slovenije 2012, Ljubljana.
- Horvat, A. (1995). Urejanje hudourniških in erozijskih območij. *UJMA*, 9, 243-248.
- Horvat, A. (2000). Petina Slovenije so hudourniška območja. *Slovenski vodar*, 10, 44–50. http://www.drustvo-vodarjev.si/SLIKE/04_SLOVENSKI_VODAR/SV10.pdf (dostop 28.10.2016)
- Horvat, A., Jeršič, T., Papež, J. 2008. Varstvo pred hudourniki in erozijo ob vse intenzivnejših vremenskih ekstremih. *UJMA*, 22, 200-208. <http://www.sos112.si/slo/tdocs/ujma/2008/200.pdf> (dostop 28.10.2016)
- Jesenovec, S. (ured.) (1995). Pogubna razigranost. 110 let organiziranega hudourničarstva na Slovenskem 1884–1994, Podjetje za urejanje hudournikov, Ljubljana, 276 str.
- Martinčič, M. (2014). Metodologija za ocenjevanje tveganja porušitve hudourniških pregrad. Diplomski naloga, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, 70 str. http://drugg.fgg.uni-lj.si/4808/1/VKI241_Martincic.pdf (dostop 28.10.2016)
- Mikoš, M. (2012). Prispevek k zgodovinskemu pregledu razvoja hudourništv in hudourničarstva v Sloveniji = A Contribution to History of Torrent Control Theory and Practice. *Gozdarski vestnik*, 70(10), 429–439.
- Mikoš, M. (2015). Od varstva pred naravnimi tveganji do kulture sobivanja z njimi. Zbornik Mišičevega vodarskega dneva 2015, 7-13, <http://www.mvd20.com/LETO2015/R5.pdf> (dostop 29.10.2016)
- Mikoš, M. (2016). Težišče dela v krepitvi preventive – Pogovor s predsednikom Sveta vlade RS za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami red. prof. dr. Matjažem Mikošem. *Slovenska vojska*, 1, 9-11. http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/revija_sv/2016/sv_01_16.pdf (dostop 2.11.2016)
- Mikoš, M., Čarman, M., Papež, J., Janža, M. (2014). Legislation and procedures for the assessment of landslide, rockfall and debris flow hazards and risks in Slovenia = Rechtsvorschriften und Verfahren für die Beurteilung der Rutschungs-, Steinschlags- und Murganggefährdungen und Risiken in Slowenien. *Wildbach- und Lawinenverbau*, 78(174), 212-221.
- MOP (2014). Akcijski načrt interventnih aktivnosti zaradi poplav. Ministrstvo za okolje in prostor. 81 str.

- MOP (2016). Uredba o načrtih upravljanja voda na vodnih območjih Donave in Jadranskega morja. Ur. List RS, 67/2016, 9372-9377.
- Papež, J. (2011). Vloga in pomen nadzora nad hudourniški območji ter gospodarjenja z gozdovi na zmanjševanje škodnih učinkov lesenega plavja. Zbornik Mišičevega vodarskega dneva 2011, 224-229, <http://mvd20.com/LETO2011/R29.pdf> (dostop 29.10.2016)
- Sodnik, J., Mikoš, M. (2013). Vodarstvo in vzdrževanje vodne infrastrukture v Sloveniji. *Gradbeni vestnik*, 62(8), 166–173.
- Sodnik, J., Kogovšek, B., Mikoš, M. (2014a). Vodna infrastruktura v Sloveniji: Ali vemo kaj moramo vzdrževati? Zbornik Mišičevega vodarskega dneva 2014, 24-31, <http://www.mvd20.com/LETO2014/R6.pdf> (dostop 29.10.2016)
- Sodnik, J., Kogovšek, B., Mikoš, M. (2014b). Vodna infrastruktura v Sloveniji : kako do ocene realnega stanja?. *Naravne nesreče*, 3, 29-39, <http://giam2.zrc-sazu.si/sl/publikacije/neprilagojeni-cd#v> (dostop 2.11.2016)
- Sodnik, J., Kogovšek, B., Mikoš, M. (2015). Vlaganja v vodno infrastrukturo v Sloveniji in Avstriji = Investments into water infrastructure in Slovenia and in Austria. *Gradbeni vestnik*, 64(1), 3-12.
- Šeme, J. (1994). Ogroženost in varnost pred visokimi vodami na hudourniškem območju Zgornje Drave. Zbornik Mišičevega vodarskega dneva 1994, 5-8, <http://www.mvd20.com/LETO1994/R2.pdf> (dostop 29.10.2016)
- WEF (2016). The Global Competitiveness Report 2015-2016. World Economic Forum. http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf (dostop 4.11.2016)